

## ОЩЕ СВЕДЕНИЯ ЗА ЛАМАРТИН В БЪЛГАРИЯ

Владимир Топенчаров

От 2 до 6 май 1969 г. в родния град на Алфонс дьо Ламартин, Макон, Франция, се състояха големи възпоменателни тържества по случай стогодишнината от смъртта на големия френски поет.

Тук поместваме речта, която проф. Владимир Топенчаров, посланик на НР България в Париж, е произнесъл на тържественото чествуване на поета в родния му град.

Вторите Ламартинови дни бяха за мене вече един случай, за да изтъкна основанията, поради които българският учен идва да се присъедини към вашето събрание. Много пъти насетне съм хвърлял поглед върху наследството на Ламартин в Парижката национална библиотека. В населеното със спомени млчание бях привлечен особено от необикновената осанка на този велик гражданин на своето време. Толкова повече, че политическата мисъл на Ламартин, смятана от повечето изследователи като странична, остава в наши дни много по-малко позната, отколкото литературното му творчество.

Многобройните факти са затвърдили мнението ми, че Пътуването на Изток е доставило и определило у Ламартин — според щастливия израз на Морис Тоекса — „едно от гледищата на неговата политическа дейност“<sup>1</sup>. Това е особено вярно за принудителното пребиваване при завръщането на поета от Близкия Изток в българското село Ветрен, прикован на легло от плеврит. Трогнат от заобикалящите го хора, поетът бърза да пише на граф дьо Вириьо, че щом се завърне, ще има „много неща да каже“. Носещо дата 5 септември 1833 г., това писмо е преизпълнено с възхищение. Привилегирован пътешественик, поетът съвсем не търси екзотичното. Той е привлечен особено от това „очарователно, неизразимо с думи внимание, гостолюбие и добродушие“. Нещо повече, силата на изпитаното чувство позволява да се предскаже, че това случайно обстоятелство по пътя определя началото на един завой. Писмото изтъква наистина, че от своите български съприкосновения Ламартин ще извлече главно едно морално отношение. Между другото той пише: „един от видните жители на Филипополи, у когото прекарах два дни, ограден с грижи и внимание, като узнал за уличната мълва, която разнасяли татарите, че някакъв европеец се разболял в едно село в планината Хемус, тръгнал в същия миг заедно с един гръцки лекар

<sup>1</sup> Морис Тоекса, Ламартин или любовта към живота, стр. 6.

и със свита прислужници, носещ всичко, което може да се предвиди или измисли за един болен, и пристигна на третия ден, за да ни окаже помощ. Първият от тези планинци го беше вече предизвестил и ми беше изпратил лекари, всякакъв вид помощ и служещи, натоварени да изпълняват най-дребните ми желания. Когато всичко това пристигна, опасността беше вече преминала. Но те останаха при мен осемнадесет дни и си заминаха едва когато аз самият възседнах коня за път (стр. 533, 534, 535). (Писмо до г. граф. дьо Вириьо, Землин на Дунав, 5. IX, 1833.)

Пловдивският българин, за когото е дума, се нарича Георги Мавриди. Неговата къща, станала музей, е увековечила спомена за знатния гост. Що се отнася до чертите на онези, които са го посрещнали, те са увековечени в един паметник от друг вид „Пътуване на Изток“. За отбелязване е, че Ламартин говори често за българи, сърби и гърци като за завършени национални групировки, за политически реалности и това в едно време, когато те далеч не са били отделени от отоманската империя. Тези три нации разделят етническата карта на полуострова.

Физически, пътешественикът Ламартин не се е чувствувал в чужда страна, защото, изтъква той, българският пейзаж прилича на пейзажа на овернския масив. Същото е за нравите и фолклора. Болен на легло в течение на един месец, мисълта на поета е летяла отвъд това, което той непосредствено е възприемал. Тя се е вдълбочавала в съдбините на този народ „узрял за независимост“ и „жаден за свобода“. Мисъл, която по-късно ще сложи своя отпечатък върху писанията на Ламартин и неговото политическо държане. Тези „Спомени, впечатления, мисли и пейзажи през време на едно пътуване на Изток“ са само едно начало. „Множеството неща“ за казване, които поетът обещава на граф дьо Вириьо, ние ще ги намерим вмекнати в неговите речи в Камарата върху мира. . . и върху колоните (1836), в речите и статиите върху въпросите на изтока (1836), в осемте тома на неговата „История на Турция“ и в „Историята на Русия“ (1855), една забележителна поредица от съчинения, която носи лъх от това пътуване на Изток.

Може да се твърди, че пребиваването на Ламартин в България поставя голямото начало на неговата политическа размисъл. Хронологическият ред е наистина убедителен: веднъж завърнал се в родината си, той ще произнесе своите знаменити речи върху свободата на народите<sup>1</sup>. Тези навлизания в историята ще направят да блесне ярко двойствеността на турската империя, която съединява в едно принципите на крепкост и на упадък. Надхвърляйки непосредствените грижи на френското общество, мисълта на Ламартин стига до универсалност. „Народът — пише той — е сърцето на човечеството, бляскавото и творческо огнище, където новите и плодотворни идеи се раждат и се разпространяват чрез един вид универсален инстинкт, преди още правителствата да ги възприемат.“<sup>2</sup>

Избраник на нацията, Ламартин взема страната на народите от Изтока. Нещо повече, той се обръща към тях, за да ги подтикне към еманципация. При една схватка в Националното събрание той заявява именно: „Е вие, нови народи от средиземноморието и от островите, власи, молдавци, сърби, българи, гърци, араби, ливанци, арменци. . . вдигнете се! ние ще ви помогнем!“ Неговите речи призовават угнетените народи отгатак границите. Бурята приближава. Скоро, под раздраното небе българският народ ще отговори „тук!“.

Но какво е това разгърсване, което трибуният пожелава? Е ли то едно преразпределение на народите върху старата карта на Ориента? Не. По предвестните белези интуицията на Ламартин долавя пробуждането на „новите народи“. „По хилядите грижи“, които му оказват неговите български домакини, поетът чувства възхищението към революционна Франция. И Ламартин заключава,

<sup>1</sup> Възрения, речи и статии, Париж, 1840.

<sup>2</sup> Пак там.

че „Марсилезата продължава да сгрява сърцата на угнетените народи“. Революцията на националностите ще удари часа на новите сили на буржоазията, които възхождат за пристъпа над стария ред под звуците на Марсилезата. И тук именно виждаме причината, поради която в самата половина на 19 век песента на доброволците от Рейнската армия възторгва българските сърца, докато бележи Ламартин — във Франция нейното чародейство отслабва!

Благородни духове, Виктор Юго и Жирарден разтърсват равнодушността на своите съвременници, когато в 1876 година България заплаща свободата на своя народ с пожари и кланета. Ала на Ламартин принадлежи заслугата, задето открива доста преди събитието зрелостта на българите. С това той е показал до каква степен чувството на приятелство може да стане пророческо. Чудно завоевание, на което българският народ предявява днес честта на бъде свидетел.

Такива са мислите, които ни вълнуват в деня на стогодишнината на великия поет и гражданин, винаги жив в сърцата ни поради неговата любов към народите, на които пророчески той посвети своята „Марсилеза на мира“.